

Chaim Hirschensohn, *Malki Ba-Qodesh*, Volume 3
Dissecting Cadavers

P. 7, second paragraph.

Now is not such a situation [where the Rabbis instruct what they instruct and the doctors do what they do], since we merited the establishment of a university in Jerusalem. Also, the doctors in New York united under the erudite Einstein to establish a special medical department. If the doctors in Jerusalem will also do such on their own accord and not ask the Rabbis regarding the law per the Torah and God's word, it will be the beginning of an official breach between religion and deed. Against us they will say that it is impossible for the people of Israel to live in the land of Israel in accordance with the Torah of Israel, since in their opinion the Torah forbids the very thing that in its absence a medical department can't function. Under no circumstances will the doctors agree that the university and the medical department will be substandard to all medical schools in Europe and America. If God forbid someone dies from an unknown disease, the doctors won't touch him in order not to discover the malady? This is the question at hand in our holy land and in working to redeem it.

P. 141 (first two paragraphs)

It is clarified in Sanhedrin 46b, regarding the question, "Is burial intended to avert disgrace or a means of atonement?" "What is the practical difference?" - If a man said, 'I do not wish to be buried.' If you say that it is to prevent disgrace, it is not entirely dependent upon him. If you say it is for atonement, then in effect he has declared that he doesn't desire atonement." Rashi comments that the meaning of "to prevent disgrace" is that he shouldn't be desecrated in front of all who see him dead and decaying and that "it is not entirely dependent upon him" as it is a disgrace to his relatives. . .

We also found regarding Hezekiah, the King of Judah, who dragged the bones of his father upon a bed of ropes. There are those who thought that this was to disgrace him. Likewise, Jeremiah prophesied regarding the house of Yehoyakim that no one would eulogize or bury him; there are those who thought that this was to disgrace him. Rather it is clear to the Rabbis that the matter of disgrace is not at all vis-à-vis the deceased. Rashi remarked that the disgrace in dragging his father's bones in front of everyone was in order that others would take note; Rashi did not write that he was disgraced because of his evilness. This shows that the concept "disgrace" is connected only to the living and not to the dead. It is simply that the living person doesn't want to be desecrated after his death and therefore the onlookers will take heed. Likewise, Tosafot commented (Sanhedrin 46b) that the disgrace is not the disgrace of the deceased, for if it was, why is it written that "it is not entirely dependent upon him." Rather it is the disgrace of his family. The deceased has no disgrace in not lying honorably upon the bier.

P. 142 (first full paragraph, lines 12-14)

When we disgrace the body lacking a soul, there is no disgrace to the soul since it already departed from the body. As for the body itself, disgrace is not relevant, only to the soul.

P. 144 (last two lines) and top of P. 145

If the disgrace of the dead was vis-à-vis the deceased and in such a terrible fashion in which the *Hatam Sofer* thought that one doesn't have mercy on his creator (YD 336), and it could only be permitted in an urgent case of saving a life before us that also supersedes the Shabbat as the *Noda Bihuda* thought (YD 210), it would be impossible to permit this in order to sort out a financial demand [The case in discussion is found in *Baba Batra* 154a where a son sold his father's estate and subsequently the son passed away. The relatives claimed that the son was a minor and had no right to execute such a transaction and they wanted to exhume the body to prove that he was not a mature adult]. For a financial demand we shall touch God's image? . . . [Regarding the verse, Deuteronomy 21:23, "You must not let his corpse remain on the stake overnight, but must bury him the same day. For a hanging (or impaled) body is an affront to God] these two sages [Hatam Sofer and Noda Bihuda] thought innocently that by disgracing the body we are literally disgracing God's image for they thought that superficially God has an actual image, not as the Rambam wrote in the *Guide For the Perplexed* . . . Due to this, they were hesitant to touch the dead body even in order to permit an *agunah* [a woman "chained" into a marriage presumably in a case where there was a need to see if the dead man was this woman's husband.] . . . They were not only fearful of God but of his image. However, if we are wary of the honor of those created in God's image we should also be wary of the honor of the living in whose image they walk. . . tt

P. 149 End of 1st paragraph, starting with line 23

From the gentiles, there are those who sell their bodies in order to be anatomized after their death for in their world view there is nothing wrong with this, and even more so there are those amongst them who consider it an honor and ideal to bring benefit to the world. Nonetheless, we should not act this way regarding Jewish corpses because we consider it a disgrace to the family and while they were living they did not want this. However, someone who died from an illness where the doctors toiled and couldn't find a cure and they think that by operating they will discover it and benefit humanity in general and sick people awaiting salvation in particular, this certainly [must be done] can't be done by others because not every case is identical and the needs of the living and the many are at stake. . .

P. 151 Bottom paragraph

The Rabbis in "*Yagdil Torah*" [a Rabbinic journal] relied on the *Hatam Sofer* who was also fearful of the prohibition of deriving benefit from a corpse. However, this prohibition is only regarding receiving money for the dissection. We've never heard of the prohibition to derive benefit to include [merely] looking.

כמותו הרי זה מחשב וקובע חדשים ומעבר שנים בחו"ל ואם נודע לו שנעשה בארץ ישראל אדם גדול כמותו ואין צריך לומר גדול ממנו הרי זה אסור לקבוע ולעבר בחו"ל, ואם עבר וקבע ועיבר לא עשה כלום. ואל יחשוב הקורא העממי שזאת מצוה שעבר זמנה בחיי הצוויליזאציאן, אחרי שכבר החלנו לקבוע מועדנו ע"פ החשבון, וכל העמים כלם רק החשבון הוא אותותם אותות למועדים ולימים ושנים, עליו לידע כי הקידוש על פי הראיה לא יכמל את החשבון, אדרבא הוא יעשה את החשבון ישר, אשר ישלימו אלו את אלו וימנע כבודות גדולות בחיי היהודי כאשר יתבאר אי"ה בהתשובת. ומאז היה זה להעמוד החזק לחזק את בית ישראל ולקשר את כל תפוצות הגולה אל המקום אשר בו בחר ה' תל שכל פיות פונים אליו, והכותים ידעו את הכח הגדול אשר נתנה מצוה זאת לעם ישראל ולעיר הקודש השתרלו לשום מכשולים על ידה, וגם הרומים גזרו כמה פעמים גזרות נגדה, כי חשבו אותה לכח גדול כמו הבית המקדש, וכתהריכם בית ה' וראו כי עוד קשר ישראל אמוץ חשבו כי כחם הוא בהמצוה הזאת, ובהבטלה תהי חורבן שני לעם ישראל, ואין ספק כי בשובה תחדש כנשאר את ימי נעורנו וידעו כי יש בית דין הגדול בישראל ומקום בחר לו ה' בחר הקודש בארץ ישראל, ומציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם.

שאלה ד

נתוח המתים.

השאלה הזאת לא תרשה היא, ולא לארץ ישראל לבד היא נוגעת וכבר התעוררו בדרך הקודם עליה הגאון בעל נודע ביהודה ז"ל והחתם סופר זצ"ל, וזה מקרוב בשנת תרע"ה יצא הרב ר' נחמ"ל מאסיוזאתן עורך הדוא"ש טריביון בפארטלאנד אראגאן בקונטרס בשם "בעד החיים אל המתים", על דבר נתוח המת ללמוד, על ידו חכמת הרפואה ושלת הקונטרס לכל הרבנים, והשאלה הוצעה על ידי הדר. ספיוואק נ"י שליח הסעניטאריזם של דענווער קאל. לפני אסיפת אגודת הרבנים הי"י, והם נהגו בזה מנהג פארלימענטארי למסור השאלה לידי ועד מיוחד של חמשה כמנהג אמעריקא, כאשר הפצים להפטר משואל שלא כענין, אם שבהועידת היו יותר ממאה רבנים גדולי תורה אשר כל אחד תי יכול להנות דעתו בזה אחרי דרוש בעומק הלכה זו ולעמוד למנין כדרך שנהגו בסנהדרי ישראל, טרם ידעו מדרכי הפארלימענט האמעריקאני לא מן רעזילוישינס ולא מן מחברי מאשינס ואמענדמענס. וצירבא מרבנן כשאמר מלתא מעולם לא שולחנו (געטייבעלט) אותו,

הכנס בדבר הלכה בזה, עלי להתעיק פה דברים אחדים מדברי הרופא ירא אלקים מרבים בנן של קדושים הישיש דר' העטרי אילאוויא נ"י, אשר הואיל עורך היגדיל תורה בטוב... להדפיס דבריו עכ"פ בהוספה ליגדיל תורה, ולא את שמתו בהלכה העתיק פה כי הדר' הנכבד ויקיר רוח הלו אם כי הוא ירא שמים אמתי אבל כבר נמצא בספרא דאדם קדמאה כי הכים יתקרי רבי לא יתקרי, אמנם דבריו הנכבדים מה שנגע לחכמת הרפואה ראוי להקדים פה טרם נכנס בעומקה של הלכה זו, כי אין לדון על דבר בהלכה טרם שנדע את מצב הדבר ומתנתו ואופיו בהמציאות וההיים, וגם הסנהדרין הו' צריך להיות בהם בקיאים בשבעים לשון ויודעים חכמת הספיריטיולוים למען ידעו לדון בדיוני המשפטים, ופשוט שזה בכל דבר שצריכים לדון עליו. וכששאלו לר' צדוק בטבעין על אשה המפלת כמין קליפה כמין שערות אדומות שאל לחכמים ביבנה והם שאלו לרופאים ואמרו להם שומא יש לה בתוך מעיה תסיל למים אם נמוחו טמאה, והיו שתי מעשיות בזמנים שונים כמבואר בנדה כ"ב ע"ב, ומה היה צריך ר' צדוק לעלות עוד הפעם מטבעין ליבנה? והחכמים לשאל עוד הפעם לרופאים אחרי שכבר ידע מן המעשה הראשונה דקליפות שיכול להיות שומא במעיה שהיא כריה בפני עצמה, והבחינה ע"י מים אם נמוחו טמאה ואם לא נמוחו טהורה? אין זאת אלא שר' צדוק והחכמים ביבנה אם שכבר ידעו את יסוד ההלכה בזה, אבל טרם שיוורו בהלכה הפצו במקרה חדש לעמוד על יסוד הדבר מהו ושאלו לרופאים, וכן אני נוהג תמיד אפי' בשאלה בתרנגולת אם זה מקרה חדש, אם שאני יודע לפי מקומו את יסוד ההלכה בזה אינני מורה עד שאני פותח ובודק ועומד על הדבר הטבעי בו מה הוא.

וז"ל הדר' הנכבד הלו : דעת המחלות יש לה ג' יסודות : א) דעת חלקי הגוף הגדול (פאטאלוגיא), ב) דעת מפעל חלקי הגוף הבריא (פיואלוגיא), ג) דעת חלקי הגוף כמו שהם בעת או אחר כל מחלה ומחלה, מה הם השנוים שנעשו בהם ע"י מחלה זאת או אחרת (פאטאלוגיא). וכל הג' הידיעות האלו ובפרט הידיעות א' וג' לא יוכל אדם לקנות לעצמו רק על ידי נתיח המתים, זה אחרון הוא היותר חשוב להרופא כי עד הזמן שהתחילו לדרוש ולחקור במע המחלות על ידי נתיח המתים היתה חכמת הרפואה רק חידה גדולה, והרופאים מששו כעורים בעת אשר נקראו לרפאות איזה חולה כו', וזה הסכמת כל העמים הנאורים וכן גזרו אומר, והוא חלק שאין לשנות כי כל מי שרוצה להיות רופא חולים צריך ללמוד קודם כל הג' יסודות האלו שהם יסוד הראשי לכל חכמת הרפואה, וגם אחר שיפטר הרופא מבית מדרשו החיוב עליו ללמוד בכל יום ויום בתורת הרפואה ולעשות מה שכיבלתו לעשות על ידי דרישה וחקירה בנופי חיים ומתים לפתור החידות הרבות שממתינים עוד לפותריהם, והם הם הרופאים הגדולים המשופחים בספרי הרפואות, ותהלתם מפורסמת בכל העמים, אשר עבדו או עובדים הם עתה עבודת פרך בבתי החולים וכבתי נתיח המתים לירד לעומקי

המחלות הבאות תחת השגחתם, ועל ידי העבודה הזאת הוסיפו ומוסיפים עוד עתה ידיעותינו כטבע המחלות, ומביאים את הרופאים שבכל העולם כלו להמטרה של כל העבודות והטרחות האלו, ואיך ובמה לרפאותם מה לעשות בעת צרה. על ידי הקירות ודרישות בגופי המתים למדו הרופאים במאה שנה האחרונות יותר ממה שלמדו באלפים שנה הקודמות, כי:

זה כלל גדול שהכל מודים בו שאין אפשר לדרוש ולחקור כטבע המחלות והשנויים שהן פועלות בגוף החולה רק ע"י נתוח המתים שהלבו בדרך כל חי ע"י מחלה זו או אחרת, על כן נתוח המתים צורך גדול של הצבור הוא כו' ועוד אני אומר מה שלא אמר שבור מלכא כי החיוב על הרופא להשתלם בהכמת הרפואה בכל מה שביכולתו לקיים מה שנאמר רפא ירפא, שיהיה רופא מומחה להיטיב ולא להזיק, וגם אי אפשר בלי נתוח המת עכ"ל הנחוץ לנו בידיעת מצב הדבר המראים די שהיא שאלה העומדת על הפרק ביסוד האוניווערזיטעט בירושלם תובב"א, והם בהוספה ליגדיל תורה שנה תשיעית קונמרס א' חדש נימן תרע"ז אשר העורך מתנצל על הדפיסו דברים כאלה כאשר כבוד הדר' הלז יקר בעיניו עד למאד חלקו לו הכבוד הראוי להדפיס דבריו כמו שהם, והוא רחום יכפר עון. אך לדידי לא חטא הרב העורך ג"י רק במה ששם הדברים הנחוצים האלה בהוספה אחרי גמר כבר כל המשא ומתן של הרבנים בזה במקום לתן זה לפני הרבנים הנכבדים בראשונה למען לידע את המצב על מה הם נושאים ונותנים. וגם ליתן כבוד להרופא הוקן הוזה ירא אלקים מרבים ומרבה להטיב לרפאות חנם לתלמידי חכמים ענים וזוא בעצמו תלמיד חכם גדול ובר אבותיו. יאריך ה' ימיו ויגוב בשבה לראות בכנין ציון וירושלים אבי"ר.

שאלה ה.

אם מותר לקבל כהנים
במתלקה הרפואה
באוניווערזיטעט העברי
בירושלים
תובב"א

בהשאלה השלישית כתבת כי שאלת הכתנים איננה שאלה כללית הנוגעת לכלל ישראל כי לא יעיו שום כהן מבני ארץ ישראל לממא

תשובה לשאלה ד

סעיף א.

מקור איסור ניוול המת.

א) הרבנים הנאונים נ"י אשר נשאו ונתנו בשאלה זו בירחון יגדיל תורה בשנה שלמה כרוב חבתם לדברי תורה ובגודל אהבתם לגדולי הדור שלפנינו, הנודע ביהודה, והחתם סופר" זכרם לברכה שמו את דברי הנאונים האלה לעיקר ציר השאלה והתפללו רק בכונת דברי אחרונים אלה כמו על לשון משנה ונמרא ועליהם בנו כל פלפוליהם, ואם שגם אנכי לא פחות מכל חברי הרבנים הי"ו מעריץ אנכי ומקדיש ומכבד בכל לבי את מאורי עינינו אלה בדור שלפנינו, אמנם אין דרכי לאחוז באלני רבא באנבויה שגיא ויפי ענפיו. כי קצר ידיים אנכי לחבק כבורזעות עולם את כל אלני מצל אלה, ורק בגועס ושרשם בהם אני אוחו בעץ החיים למחזיקים בו. כי להתפלפל בהגמיות אשר נמו האחרונים בדרך עיונם בדבר מת, קל מאד לצאת מענין לענין וממחשבה למחשבה ברכוי האופנים ולשכוח את העיקר אשר עמדנו עליו, יכולים לומר על ידם חדושים טובים ופלפולים יפים להנהות בהם בני תורה החדים בפלפולי דאור יחזקאל אבינו אשר לנו דורשים ישאר בלתי פתרון או בפתרון לא נכון בעת אשר הפתרון האמתי הוא לנגד עינינו והוא הנקרא בלשון המדעים, "מבוכת המחשבות" (נעדאנקען לאבערינ-טע) אשר לנו נבוכים בהם כמו בעת אשר לנו חולמים חלום, וכל הקורא את ספרי זה יראה כי בעזרת ה' אשר האיר לי דרך תבונת אחותי בעקבות הראשונים ז"ל והלכתי בדרכיהם.

ואני רואה שהרבנים הנאונים נ"י בקונטרסי יגדיל תורה הכותבים בענין זה לא חתרו די למצא מה ענין, איסור ניוול המת, והיה להם כדבר פשוט שזה איסור נורא הדומה לחלול שבת, עד שהתפלפלו בפלפולים רבים כאילו אופן פקו"ג דוחה שבת ובאיזה אופן לא ועל פי תנאים האלה דנו דין דחית, איסור ניוול המת, ושכחו במחכ"ת הרמה שכענין דחיה גם המצוות המפורשות בתורה לא שוו אחת להשנית, ומצוה אחת נדחית מפני חברתה גם כלא פקו"ג רק דחית מצוה את מצוה, כמילה שדוחה שבת ושבת שדוחה בנין בית"ק וקרבת היום שדוחה שבת וכדומה. וגם ענין הפקוח נפש שדוחה שבת הוא גם כן דחית מצוה את מצוה, שמצוה של וחי כהם ושמרתם מאד לנפשותיכם דוחה לשאר מצוה ואפילו לשבת, וכל ל"ת נדחה מפני עשה כתנאים ידועים, והשבת בעצמו נדחה לפעמים גם כלא פקו"ג כמילה ועבודה כמ"ש, וכאשר אנו דנין דבר מה לענין דחיתו עלינו לדון מקודם על מהותו ועל יסודו ואח"כ על אופני דחיתו.

וכל כך היו להרבנים הסופרים הי"ו ענין, ניוול המת" כדבר צדדי בשאלה זו או ידוע, עד שאפילו אם הביאם ההכרח לנגוע בו ה' זה

כלאחר יד. ידי"ג הרב הגאון ד"ר רעביל נ"י נגע בהשאלה אם איסור גיוול המת הוא דאורייתא או דרבנן, והרב הגאון פרייל נ"י מהליט שהוא דאורייתא מסוגיא דחולין י"א ע"ב, אך שניהם נגעו בזה רק כיונה המדחפת על פני המים נוגעת ואינה נוגעת, אם כי זה הוא העיקר בשאלה זו, ולא הטריחו את עצמם כלל לבקש אנה כתוב איסור זה בתורה? או מאיזה מדרש הוא נדרש? וכמה שיעורו מדאורייתא? ואם הוא דרבנן מה יסוד גזירה זו? ומחו ענין בזיון המת בכלל? אשר החקירות האלה הנה העקריות והמפתחות למצא פתרון השאלה של נתוח המתים בעיקרה.

(ב) אמנם יש, לאיסור גיוול המת" עיקר מן התורה! והוא מסוגיא דסנהדרין מ"ז ע"א כי קאמר רחמנא לא תלון נבלתו על העץ דומיא דתלוי דאית ביה בזיון אבל הכא (אם הלין אותו לכבודן של החיים) כיון דלית ביה בזיון לא. ר"ל שלמדו שם בד' מ"ז ע"ב מרבוי דקבר תקברנו כיום ההוא שיש בפסוק זה עשה ול"ת שהוא לא רק למגדף ועובד ע"ז הנתלין או שאר הנסקלין למאן דאית ליה כן, אלא יש גם בשאר המתים שאינם נתלין גם כן עשה זו של תקברנו ביום ההוא ול"ת דלא תלין, ולא כמו שהבין הגאון בעל חות יאיר זצ"ל בסומן קל"ט שהרבוי הוא רק על העשה דקבור תקברנו והל"ת הוא בדרך כלל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה. (פסחים מ"ג ע"ב) והוא היקש המתהפך כמבואר בסוגיא שם ומפני שדרך הו"ל בהיקש בזה תמיד לומר מפורש, והוי לתי לומר גם פה כל שישנו בקבור תקברנו ישנו גם בלא תלון ומפני זו הדין והגאון הנ"ל שכל האיסור הוא רק לאסמכתא בעלמא ע"ד אמרם השח שיחת תולין עובר בלאו המונה לישראל הנהנה מצרי עין, העולה מבבל לא"י, המחויק במחלוקת וכו', דבכל אלה הוא רק מאביזריהו דעשה ול"ת לא עשה ול"ת ממש, וכל איסור הלנת המת הוא רק מדרבנן. וזה בא לו להגאון הנ"ל מפני שנעלם ממנו במחכ"ת שהרבוי הוא לא על האיסור רק על המקרא, ר"ל שהמקרא הזה מדבר גם משאר מתים הבלתי נתלין שגם בהם יש העשה והל"ת. וזה לדעתי בכל יתור בדרשה גמורה שהיתור לא בא רק לרבות הדבר לבד אך גם לומר ולהראות שהמקרא מדבר גם מזה, לא כהגו"ש המלמדת רק על הדבר ולא על פירוש של המקרא, כמ"ש הר"ש מקינן ז"ל בספר כריתות נתיבות עולם סימן א' שיש, יתור גמור" והוי כמאן דכתיב בהדיא, והיתור הוא כמו אותו הדבר שאנו רוצים להרבות בו, ולא דמי לגו"ש מופנה שיש בה יתור דהוי לגלות על מקום אחר עכ"ל אשר כנראה זאת כונתו אם שלשונו לא ברור כל כך, ובכה"ג לא צריכים להחיקש, דכל שישנו" שהיתור בעצמו מורה על העשה ועל הל"ת שהקרא מדבר ממנו, כמו שהסמ"ג ז"ל חושב במל"ת של לא יצא בצבא ולא יעבור עליו אלו שחשבה המשנה (סוטה מ"ג ע"א) שלא יזונו ממקומם מי שנמוע בהם וחללו בנה בית והנכו והנושא ארוסתו ותכונם את יבמתו (מל"ת ר"ל), אם שלמדו זה במשנה שם רק מן העשה נקי יהי' לביתו זה ביתו, יהי' זה כרמו, ושמה את אשתו זו אשתו, אשר לקח לרבות יבמתו, והוא ג"כ מאותו הטעם שהיתור לא רק את

מהורג את הנפש דאמר רהמנא קמליה, וליהש דילמא טריפה הוי, אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רוכא, וכי תימא דבדקוין ליה הא קא מנוויל, ר"ל ועל כרחך דלא בדקוין משום איסור ניוול המת, וא"כ איך הורגין את הרוצה ש"מ דאזלינן בתר רוכא. רואין אנו מזה שחשבו את הבדיקה לניוול כמו תליה, ואיסור דלא תלון על העץ הוא לכל ניוול הדומה למלין על העץ בתלית, אלא שדבר הכתוב בהוה, שכל העמים אז היו דגין בתלית כלשון אמרם כדרך שהמלכות הוי עושה (סנהדרין מ' ע"ב), ציורתה תורה שלא ילון אבל באמת אסור בכל ניוול, וכן משמע מלשון הספרי שהבאתי, מה עץ מיוחד שהוא ניוול אף כל שהוא ניוול, במקום הלשון אשר בש"ס שלנו, דומיא דתלוי דאית ביה בזיון" שנוכל לפרש שלינה לא לכבודו נקרא בזיון, אבל לא נוכל לקרא זה כלשון ניוול ולאמר כל לינה שיש בה ניוול שאז נחיר אפילו לינה לא לכבודו אם רק אין בה ניוול, ולא נאמר רק אם הפץ להלינו למען לנוול, ואין הדבר כן שהרי גם הספרי שם לא התיר רק אם הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכים, וכל שלא לכבודו אסור, אמנם כונת הספרי שלמדין בהיקש לאסור כל מיני ניוול, וממילא מה שאין בו כדי ניוול מותר. ויש עוד הכרח לפירוש זה מתוך הדרשה עצמה, שהלא הרבוי דתקברנו לא הודיע לנו רק שהדין הכתוב בהנמקלים תוא גם כן בכל המתים, אבל אולי גם בכל המתים לא נאסרה הלינה רק בדרך תליה, ומנ"ל לאיסור לינה בלא תליה דתנן ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה (סנהדרין מ"ו ע"א), אלא ודאי דעתם ז"ל שלא דבר הכתוב אלא בהוה, וכמו תליה כן כל מיני ניוול, אלא שהלינה אסורה אפילו אינה מנוולת רק שהתורה דמתה לינה לתליה לאסור כל לינה אם לא לכבודו, שידעה שזה ניוול כמו תליה, ושיעור ניוול שאסרה תורה צריכים אנו לשער לפי שיעור ניוול של תליה ולינה, ופחות מותר מדאורייתא על כל פנים.

ומדת, לא דבר הכתוב אלא בהוה" היא מדה שכל גופי תורה תלויים בה שכל הטריפות נלמדו מן ובשר בשדה טריפה לא תאכלו, ואמרו אין לי אלא בשדה בבית מנין ת"ל טריפה ונכילת הקיש טריפה לנבלה כו' ומת ת"ל ובשר בשדה, דבר הכתוב בהוה" (מכילתא משפטים פ"ב), ובכל זאת לא כהנם דבר הכתוב בהוה רק למילף מניה כמה דברים, כמו שלמדו מן ובשר בשדה טריפה בשר שיצא חוץ למחיצתו (זבחים פ"ב ע"ב, חולין י"ג ע"ב) ואיברים המדולדלים (חולין שם), ובשר מן החי (חולין ק"כ ע"ב), וה"נ דבר הכתוב בהוה לינת המת ע"ג עץ ובאמת אסור כל ניוול וכל לינה שהיא לא לכבודו על כל פנים, אך לא כהנם תלה הכתוב בלינה ע"ג עץ רק לאסור כל ניוול הדומה לתליה, ומפני זה אפילו במת שהתורה אמרה לנוול ולתלותו ע"ג עץ וצורתה שלא נרבה בנוולו ולא נניה אותו ללון ע"ג העץ אם כי בחטאו מת, דקדקי הכמים למעט בנוולו בכל האפשר, ואמרו שמשתיין אותו עד סמוך לשקיעת החמה וגומרין את דינו וממיתין אותו, ואח"כ תולין אותו אחד קושר ואחד מתיר לקיים מצות תליה (סנהדרין מ"ו ע"ב) ופי' רש"י ז"ל כדי שיקברתו מיד.

סעיף ב.

מה ענין איסור ניוול המת.

א) אמנם מכל מה שכתבנו בסעיף א' מתבאר, מקור איסור ניוול המת. אמנם, מה ענין איסור ניוול המת? זה מתבאר מהאיבעי דסנהדרין מ"ו ע"ב איבעי' להו קבורה משום בזיונא או משום כפרה? למאי נ"מ? דאמר לא בעינא דלקברוהו להאי גברא, אי משום בזיונא לאו כל כמניה! אי אמרת משום כפרה, הא הוא אמר לא בעינא כפרה, ופי' רש"י ז"ל משום בזיונא שלא יתבזה לעין כל שיראוהו מת ונרקב ונבקע לאו כל כמניה, דבזיון הוא לקרוביו עכ"ל.

אמנם יקשה אחרי שהסוגיא לא התענינה במעמדה של מצות קבורה רק בזיון המת, אי אמר לא בעינא כלשונם, למאי נפקא מניה? דאמר לא בעינא, הלא יכולה להיות הנ"מ הזאת אפילו אם נאמר שקבורה היא משום בזיונא לשאול אי משום בזיונא דחיי או משום בזיוני דשכבא? כמו ששואל שם הגמרא על הספידא אי משום יקרא דחיי או יקרא דשכבא, ואמרו שם למאי נ"מ אי אמר דלא למספדיה להאי גברא כו', ולשאלה הזאת על קבורה לא יועילו כל הפשיטות שפשטה הגמרא שהם רק פשיטות על שאלת כפרה עיי"ש, ועוד אם הי' שייך בבזיוני בזיוני דשכבא ר"ל בזיון המת עצמו איך פשטו שקבורה משום כפרה מדכתיב לא יספדו לו ולא יקברו כי היכי דלא תיהוי להו כפרה יפרשו לא יספדו ולא יקברו כי היכי דתיהוי להו בזיונא, ומצינו דבר כזה במה שדרשו גבוה בעיניו נמאם זה חזקי' מלך יהודה שגירר עצמות אביו על מטה של חבלים, והפצו בההוי אמינא (כד' ע"ז ע"א) לאמר שזה לבזיון, א"כ גם לבית יהויקים אשר ניבא ירמיהו עליו לא יספידו לו ולא יקברו הוא כי היכי דליהוי להו בזיונא, אלא ודאי פשיטא להו לחז"ל שענין בזיונא לא שייך כלל להמת עצמו, וכן פירש רש"י ז"ל בבזיונא הגירר עצמות אביו בזוהו לעיני כל כדי שיתיסרו אחרים ולא פירש שהוא יתכזה על רשעו, וזה מראה שמושג בזיון שייך רק לתחיים ולא להמתים, רק שהחי לא חפץ שיתבזה גם אחרי מותו על כן יוסרו הרואים, וכן כתבו התוספות ז"ל מפורש בד' מ"ז שם ד"ה קבורה כו', והאי בזיונא דהכא לאו בזיונא דמת קאמר דא"כ מאי לאו כל כמניה אלא בזיונא דמשפחתו, אבל למת אין לו בזיון אם [אינו] שוכב על המטה בכבוד, ויש בתוספות נוסחאות שונות עיי"ש, אבל העיקר שדעת בעלי התוספות ז"ל מפורש שבזיונא הנזכר גבי מת הוא בזיונא דחיי.

ודבר פלא הוא שראוי לדורשי חמורות להתענין, שבכבוד ויקר חושבת הגמרא ששייך גם להמתים רק האיבעי היא על מה אנו עושים היקר אם אנו עושים ליקרה דחיי או דשכבא, אבל מצד המושג שייך כבוד ויקר גם להמתים. אבל בבזיון חשבו שלא שייך כלל להמת שבכל מקום שמדברים מן בזיון חכונה פשוטה היא בזיון תחיים ועל כן בהלנת המת אפילו רק לכבוד תחיים לא לכבוד המת חשבו שמוטר

שכל שלכבוד החיים איננו בזיון החיים עוד, וכשאמר הש"ם דומיא דתלוי דאית ביה בזיון ג"כ הכונה בזיון החיים כפי' רש"י ז"ל, ולשון הנו' בד' מ"ז ע"א, כל העושה לכבודו של חי אין בו בזיון למת" פירשו אין בו בזיון להחיים במה שעושים עם המת וכמו שהגמרא בעצמה מפרשת בזה לשון, כבודו של מת" שפירושו כבודו של החיים במה שאנו נוהגין עם המת, כן הוא ג"כ פירוש לשון, „בזיון למת" בזיון של חיים במה שנוהגים עם המת.

וחז"ל אשר כל רו לא אנם להו, ולכד הכמתם כהלכה היו גם יודעי בינה ופילוסופים עמוקים וביהוד בחכמת הנפש, ידעו כזה ענין פילוסופיא דק אשר זכרוהו הרמב"ם ז"ל כמו"ג ח"א פ"א, וז"ל ומפני השגה השכלית נאמר בו בצלם אלקים ברא אותו, ולכן נאמר צלמם תבזת, כי הבזיון דבק בנפש אשר היא תצורה המינית לא לתכונת האברים ותארם עכ"ל, ואחרי כי הוא רק בנפש אין כבוד ובזיון להגוף אשר אין נשמתו בו, וכל הכבוד והבזיון הוא רק להנפש, ולזאת על הכבוד והיקר שאנו עושין בהספד שהוא ענין נפשי ורוחני שייכה השאלה אם הספידא יקרא דחי או דשכבי שאם נאמר יקרא דשכבי יהי' פירושו שאנו עושים כבוד לנפש המת אשר הנשמה חיה לעולמה גם אחרי כלות הגוף כפי עיקרי האמונה לתז"ל, אבל מה שאנו מבזים את הגוף אשר אין נשמתו בו אין זה בזיון להנפש כלל כי כבר יצא מהגוף, ולהגוף עצמו לא שייך בזיון כי הבזיון דבק בנפש, ואם שאנו מוצאים דעות מוסריות שהנפש מצטער בבזיון הגוף מדורשי חמורות על פסוק בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל, זהו „ענין הכפרה" שאמרו שהדבר שאמרת תורה לעשות הורדת להגוף משום כפרה האמינו כי ידעה הנבואה בדעה אשר שגבה מאתנו שיש איזו צער להנפש על מעשים האלה להגוף, ונצטוינו לעשות הדברים האלה לצער הנפש למען תחי' לה כפרה ותדברים האלה אשר הושב הנפש לצער ובזיון ונתכפר לו נחשבו להחיים אדרבא ליקר וכבוד כמו שפי' רש"י ז"ל בקבורה על הדעה שהיא משום כפרה כי תיכי דתחוי לה כפרה בהטמנה זו שמורידים ומשפילים אותו בתחתיות, אם שאצל החיים נחשבת הקבורה ליקר ואי-קבורה והלגתו לניווול ובזיון, אשר על כן שאלו ג"כ אם קבורה משום בזיונא שלא להיות להחיים או משום כפרה שיהי' להמתים מין בזיון רוחני אשר הנפש ירגיש בהורדת גופו לתחתיות, ומה שגורר עצמות אביו במטה של חבלים כי תיכי דתיהוי לו כפרה, כי ידע חזקיה ברוח נבואה שהנפש מרגיש השפלה בגרירת הגוף במטת חבלים, וראוי לעשות זאת לכפרה, אשר זהו כונת התוספות ז"ל לפי הנוסחה הכתובה אצלנו, אבל המת אית ליה בזיון אם אינו שוכב על מטה בכבוד, למדו זה מהזקי' שגורר עצמות אביו על מטה של חבלים, אבל מין בזיון הוה וכפרתו איננו כלל בכלל בזיון המת אדרבא הוא כבוד כמו קבורה. ומזה יצא החיתר שנוהגים בארץ ישראל בין המקובלים לקיים מנהג ד' מיתות כגוף המת על פי צואתו. איך שיתיה. דברים כאלת הם מכבשונו של עולם ואין לנו עסק בנסתרות, אבל היסוד ההלכתי מזה הוא שכל מקום שזוכר איסור

„בזיון המת וניוולו“ בהלכה, עקרו בזיון להחיים לא להמתים וכל מקום שזכור „כפרה“ הוא להמתים, וכל מקום שזכור „כבוד ויקר“ מיבעי בגמרא אם אנו עושים זה ליקרא דחיי או ליקרא דשכבי מפני שהכבוד והיקר שייך לשניהם מפני שהוא להנפש, ומסקנת הגמרא שהוא ליקרא דשכבי.

(ב) והנה אהרי ידיעת היסודיות הקבועות האלה נבין את המעשה דבני ברק באחד שמכר בנכסי אביו ומת זכאו (בני משפחתו) וערערו לומר קטן היה בשעת מיתתו, זכאו ושאלו את רע"ק מה לבודקו אמר להם אי אתם רשאים לניולו, ועוד סימנים עשויים להשתנות לאחר מיתת (כ"ב קנ"ד ע"א), ומסיק הש"ס שם שלא הלקוחות ערערו רק בני המשפחה דאי אמרת לקוחות קא מערערי אמאי אישתקו לימרו ליה אנן זוזי יהבינן ליה לינוול ולינוול, ר"ל כיון דעיקר ענין איסור ניוול המת הוא מפני בזיון החיים ר"ל להמשפחה כפי רש"י ותוספות ז"ל סנהדרין י"א ע"ב „בזיונא דמשפחתו“, ולזאת כמו שכל העושה לכבודו של החיים אין בו בזיון למת (סנהדרין מ"ז ע"א) כמו כן כל תביעה שתובעים החיים מן המת מה שנעשה למען יבורר צדקם אין בזה בזיון למת. ומה שיש בזה בזיון למשפחתו לא שייך זה בתביעת כסף, כי לו תבע כסף מהם עצמם או ממנו בעת שהוא חי התי' להבע"ח להביט אולי יצא לו או למשפחתו איזו בזיון על ידי תביעת צדקו, ולא טוב הוא האריה המת אשר במותו אבד תון אחרים ולא יהיה אפשר להתברר הצדק אשר זה באמת יחשב לבזיון היותר גדול להחיים ולהמתים.

והתוספות שם ד"ה זוזי יהבינן כתבו אבל יורשים אינם רשאים לניולו בשביל הירושה דלאו מידי יהבי ועוד שהם קרובים עכ"ל, ר"ל שבראשית דברי התוספות חשבו לחלק בין נתנו כסף ללא נתנו אבל בסוף דברי התוספות „ועוד שהם קרובים“ רצונם בזה שנאמת אין הבדל בין נתנו כסף ללא נתנו דכיון שבא להם הכסף בירושה והתורה זכתה להם ממונם הוא ויכולים בשביל זה לניול את המת למען יתברר צדקם אפילו לא נתנו מאומה שכל שהוא לברר צדקת החיים אין בו בזיון למת כמ"ש, ורק מפני שהם קרובים, ונראה לכאורה שאין רשות לקרוב לניול את מתו מפני שמכחו בא לו הכסף ולא יתכן שזה יגרסם לניולו, או מפני שהקרוב חייב בקבורתו, וכן נראה לכאורה מלשון הרשב"ם ז"ל ד"ה לניול ולניול אין אנו ^{המשפחה} שאינו קרובינו והפסדנו מרובה עכ"ל, וכן משמע לכאורה בחו"מ סימן ק"ז סעיף ב' שמביא הרמ"א ז"ל בשם הגהות אשרי ז"ל בסוגין בשם האו"ז ז"ל שכתב בשם ר"ת ורבינו שמחה ז"ל ראובן שהיה חייב לשמעון ומת ראובן יכול שמעון לעכב עד שיפרע לו, ואם שמעון הוא קרוב של ראובן בני המשפחה מוחין בידו שלא לעכב קבורתו שלא לניולו וכן אם בא בעל הוב ונכה כל נכסיו אין מחויב לקוברו עכ"ל, אבל ברוך מקיץ נרדמים לחיי עולם מאת אשר זכתה' לעולמו שיתגלו כתב ידן של ראשונים אשר לא שזפתן עין שנים רבות, וזכינו גם לפירוש רבינו גרשון מאור הגולה ז"ל אשר הדפיסוהו בגליון ש"ס של האחים ראם,

ודברי הראשונים כאמרות מלאכי אל יהילו אור על כמה דברים אשר נמתרו מעינינו בהשקפה ראשונה ובמלה אחת יגרשו הרבה מחשבת המחשבה ומעות כהגיון, והוא כתב רק מלה אחת על המאמר בשלמא בני המשפחה קא מערערי משום הכי אישתוקי, שלא רצו לנוול אותו, ר"ל לא שיש הבדל לדינא בין זרים לקרובים שכאמת ככל שהוא לצורך תביעות החיים לברר צדקם איננו בזיון למת יהיו קרובים או רחוקים, רק הקרובים וותרו על שלהם ולא הפצו לנוולו, אבל לו הפצו היו מותרים, וזהו ג"כ כונת התספת בלי ספק בלשון, ועוד שהם קרובים, ר"ל ולא הפצו לנוולו, וגם בלשון הרשכ"ם ז"ל אין אני הוששין בבושתו שאיננו קרובינו, ר"ל אבל קרוביו לא יחפצו לנוולו, ואין זה סותר להדין של החו"מ שמביא בשם או"י לחלק בין קרובים לרחוקים לדינא, כי שם ענין אחר שאין עושים דבר לברר הצדק רק להבעל חוב יש לו כח לקחת כל נכסיו ולא איכפת לו כלל במה שממילא ישאר המת בלש ~~החיים~~ ועברו על כל תלין, לפי שאין חיוב קבורתו עליו רק על הקרובים, ודאגו הקרובים על זה או יקבר מקופת הצדקה כי מת שיש לו אינו שלן, אבל אם הבעל חוב הוא קרוב עליו מוטל מצות קבורתו, פשוט שאיננו יכול לעכב המצוה מפני חובו כי עליו חיוב כפרתו, ומכ"ש אם קבורה משום בזיונא שזה בזיון המשפחה כמ"ש, ולא כל הימנו שיכבד משפחתו בהטלה על הצבור עיין כתובות מ"ח ע"א, ולדעת התוספות סנהדרין מ"ו ע"ב ד"ה קבורה יש בקבורה משום כפרה ומשום בזיונא יחד ולא איבעי להו בגמרא רק איזהו מהם עיקר עי"ש.

וגם מדברי הגהות אשרי אלו אנו רואים ג"כ שכל שנוגע לצדקת אחרים לא נקרא בזיון המת, כמו כל שהוא לכבוד החיים, שהרי מה שהבעל חוב יכול לעכב קבורתו הוא אפילו אם אין אנו יודעין שנשאר כסף רק שהמלוה מען כן בבירי, וכתב הגהות אשרי ז"ל סתם שיעכב קבורתו ולא כתב כמה יעכב אותה ומשמע אפילו ללון את המת ואפילו לא לקוברו כלום במענו מענת ברי, ואיננו חפץ להאמין ליורשיו בשבועה כמ"ש הסמ"ע ז"ל שם ס"ק יוד, אם שהמלין את המת עובר בעשה ול"ת, אבל רק היורשים כשיש באמת אתם כסף שהם הנורמים לעכב ולא הבעל חוב ולא הצבור כיון שהעכוב הוא רק לצורך החיים איננו בזיון למת, ואם באמת לא נשאר ממנו כסף חובו, גם היורשים אינם עוברים על ידי עכובו כי נתעכב לצורך החיים, אם מפני צורך הבעל חוב, או צריכים שלא יוציאו מהם כסף הנם מה שאינם חייבים, שהם אינם חייבים לשלם חובו ולא נקרא בזיון המת, דהוי כמו הלינו אותו לכבוד החיים, כי אין כבוד החיים יותר גדול לענין זה מן נכסי החיים שלא יאבדו כספם.

ג) וכל הדברים האלה הם רק מפני היסוד האמתי שנוול ובזיון המת איננו להמת עצמו, שאין הבזיון והכבוד נדבק בגוף רק בנפש, ובזיון הגוף לא עושה לו מאומה רק למשפחתו, ולו הי' בזיון המת בהמת עצמו ובאופן כל כך נורא שהשב הגאון בעל חתם סופר זצ"ל, לחשוב שזה נקרא לא חס על כבוד קונו, (י"ד סימן של"ו), ושלא יכולין

להתיר זה רק בפקוד נפש שהוא לפנינו שדווחה גם שבת כמו שחשב
הגאון בעל נודע ביהודה ז"ל מהדורא תנינא יו"ד סימן ר"ג, א"א
שנתיר זה מפני תביעת ממון, הכי בשביל פוענת כסף ניגע בדיוקנו של
מלך, כי משלו של ר"מ על פסוק כי קללת אלקים תלוי משל לשני אחים
תאומים כו' חשבו הגאונים האלה לתומם כי המלך הוא מלך מלכי
המלכים הקב"ה ובהנהגו נוף אדם מנוולים את הצלם אלקים דיוקנו של
מלך, שהולכים בהשיטה השמחית כי צלם נאמר על הצורה המלאכותית
שלא כדברי הרמב"ם במו"ג שהבאתי, ובזיון הגוף לדעתם הוא בזיון
המלך, ומפני זה פחדו לנגוע בגוף המת אפילו להתיר חבלי עגון, אם
שלטובת שלום איש ואשתו ויותר הקב"ה על כבוד שמו, כי לא מפני
אלקים לבד היו הגאונים האלה יראים, אך גם מפני דיוקנו נהתו, אך
באמת אם יש לנו לחוש לכבודו של הנכרא בצלם אלקים יש לנו לחוש
לכבוד החי אשר בצלם יהלך וגוף המת איננו רק הסקליפטור של
הנכרא בצלם אלקים, אבל לו דקדקו הגאונים האלה זכרם לברכה בדברי
רש"י ז"ל על התורה בפסוק זה (כי תצא כ"א כ"ג) שמכיא משל של
ר"מ הוסיף רש"י ז"ל, וישראל הם בניו, לו דקדקו בשלש תיבות האלו
אחרת הבינו בזה, הבינו כי המשל של ר"מ הוא למ"ד כל הנסקלין נתלין
כי למ"ד שזה רק במגדף ועובד ע"ז לא הוי צריך למשל זה כי מבואר
פשוטו במשנה, ד' מ"ז ע"א כלומר מפני מה זה תלוי על שברך את
ה' כמ"ש המהרש"א ז"ל בחדושי אגדות עיי"ש, או שזה אולי גם קצת
משל על כל המליון את מתו, אבל זה שנדמה במשל למלך הוא עם ישראל
ובזיון המת הוא בזיון החיים לאמר של עם ישראל או משפחתו לבית
אבותיו לשבטי ישראל, וכלנו נכראנו בדיוקנו של מהקב"ה לאמר
בהצורה המינית, והצורה המינית הזאת אשר עם בני ישראל היא
היא נתבזה, והרמב"ן ז"ל הבין שזהו כונת רש"י ז"ל אבל לא היה
הפירוש הזה ישר בעיניו ואמר לא כמו שחשב הרב בישראל שנקראו
בנים למקום, אבל המשל בשני אחים תאומים יש לו מוד, אמנם לא כיון
הרמב"ן ז"ל בהסוד הזה להגשים ה"ו ולבאר את הצלם על הצורה
המלאכותית, וסוד הרמב"ן ז"ל מבואר בזה"ק פרשת אמור ד' ק"ד ע"ב
כשם ספרא דשלמה מלכא דבשעתא דזווגא אשתכח לתתא שדר קב"ה
חד דיוקנא כפרצופא דבר נש רשימא חסיקא בצולמ' כו' ובהוא צולמא
אתברי בר נש כו' ההוא צלם איתיה ליה ליה דנפיק לעלמא, כד נפיק
בהוא צלם אתרבי, בהוא צלם אויל הה"ד אך בצלם יתהלך איש,
והאי צלם איתו מלעילא כו', ומהוא דיוקנא תקונא יקר נפק האי צלם,
ודא תליתאה לרוחא ואקדימת בהאי עלמא בשעתא דזווגא אשתכח,
ולית לך בעלמא דלא אשתכח צלם בגווייהו, אבל ישראל קדישין החוא
צלם קדישא ומאתר קדישא אשתכח בגווייהו, ולעכו"ם צלם מאינון
זינין בישיין מסטרא דמסאבותא אשתכח בגווייהו, ועל דא לא ליכעיי
ליה לאינש לאתערבא צולמא דליה בצולמא דעובדי עכו"ם בנין דהאי
קדישא והאי מסאבא, וסוף מאמר זה בזה"ק יחיד ד' ר"כ ע"א תא חזי
מה בין ישראל לעמין עכו"ם כו', תא חזי האי צלם קדישא כד אויל
בר נש ואתעביד ואתרבי מהאי פרצופא, דיוקנא דליה איתעביד צולמא

אחרא ומתחברין כחדא, ודא נטיל לדא, בשעתא דאשתכחו ב' צולמין
 נטיר הוא בר נש וגופא דיליה בקיומא, ורוחא שריא בנוויה, בשעתא
 דקריבון יומין מתעברין מניה ודא סליק לדא ואשתאר בר נש בלא
 נטירא, כדון עד שיפוח היום ונסו הצללים תרי עכ"ל, ואם שאין לנו
 עסק בנסתרות ומכש"כ ביסודי הספריטואליזם המבוארים
 פה, אבל מכינים אנו דעתם שהצלם הוא כבוד נברא
 כמו שכתב רבינו בחיי ב"ר אשר זצ"ל הבקו גם כן בסודות
 הרמב"ן ז"ל בהביאו את המשל לשני אחים כתב וע"ד הקבלה
 כאר הכתוב והמשל כי המלך הוא הכבוד הנקרא צלם אלהים, כלומר
 נבדל ממנו כלומר עבד אלקים עכ"ל, ומתבאר יותר בתבנת דברי
 הזה"ק הלז כי הכבוד הנאצל הנקרא צלם אלקים, בהוא צלם אתרבי,
 בהוא צלם אזיל, כדכתיב אך בצלם יתהלך איש, והאי צלם איהו
 מלעילא, אבל כאשר מתפתח האדם בהצדקה המינית שלו אתרבי מהאי
 צלמא עוד צלם, שהוא מה שקראו הפלוסופים השכל הנקנה, והצלם
 הזה מתרבה באדם לפי התפתחותו ולפי מעשיו ומדותיו ודעותיו אם
 לטוב אם למוטב, ושני הצלמים האלה המה בסוד הרמב"ן ז"ל השני
 אהים תאומים שהיו דומין זה לזה אחד נעשה שר ואחד נתפס ללסטיית,
 אמנם לא כיון כהפוד הזה להגשים ח"ו ולבאר את הצלם על הצורה
 המלאכותית, אם שכנראה השב הגאון בעל חתם סופר זצ"ל שהרמב"ן
 מתנגד לשיטת הפילוסופים בענין הצלם שכתב חתם סופר ז"ל שם
 ואם תעיין שם, נראה שאיננו כהבנת החצונים. רמז כנראה על
 הפירושים השונים על הפסוקים של בצלם אלקים המשתדלים לשלול
 הגשמיות, וזה מחלוקת ישנה מנטיית שונות בענין זה אשר לא משתוים
 בהם גדולי ישראל ותלויים באונבתא דלבא, אבל כל זמן שהם באגדה
 ילך איש בשם הנטייתו את עיראת אלקים, אבל לפעמים עוברים
 המסילות האלה מאגדה לזמנות, אז גם מעיני העדה יכולת לצאת שגגה
 התלויה בנטיית הלב, וכזה אני מפרש מה לך אצל הגדה כלך מדכרותיך
 (אלה כאשר תבא) לנגעים ואחלות, הבנויים על הוקים קבועים ומשפטים
 הגיוניים מיוסדים ביסודי התלכה ואין לנו להתערב בדעות הגדיות
 ומדרכי ההלכה ניוול ובזיון המת הוא בזיון החיים, ובמקום שיש
 הפסד כסף להחיים ניחה להו להחיים שיצא הצדק ע"ד אמרם ישראל
 גופייהו ניהו להו המחלי יקרייהו לגביה (פנהדרין מ"ו ע"א). ואפילו
 לו היה כזה בזיון המת עצמו, בלי ספק בזיון הנברא בצלם אלקים עוד
 נשמתו בו אשר מחויב הוא בתורה ובמצות ובמדות אנושיות בחכמה
 ובמוסר בזיונו יותר עין מבזיון גוף אשר אין עוד נשמתו בקרבו ובמתים
 הפשי, וראה נא בכבוד אב ואם אמרו מכבדו בחייו ומכבדו במותו
 (פרושין ל"א ע"ב) תוסף הרמב"ם ז"ל בלשונו תוהב ותייב לכבדו
 „אפילו“ לאחר מותו (פ"ו מה' מורים ה"ה), ודברי חכמים כדרבננות
 וכמסמורות נטועים מי שמהויבים בכבודו במיתתו כש"כ בחייו, ובזיון
 לאיש חי ודאי עון יותר גדול מבזיון גוף מת. ובכל זאת מקהה אדם את
 שיני חברו ואומר לו שלי אני נופל, ומכש"כ לנוול המת אשר אין
 הבזיון קשורה בנפשו כלל כמו שבארנו.

אמנם מהויבים אנו „בכבוד המת“ ומי שהוא מחויב בכבודו הוא לא

מפני גופו רק מפני נפשו כאשר בארנו באות א' מסעיף זה, ואסורים
 אנו מדאורייתא לנוול כל מת מפני, בזיון החיים". ואפשר שבזיון החיים
 הלזה כולל גם את המת עצמו בעוד שהיה חי, כי אין אדם הפך בחייו
 להתכונות במותו, ולו ידע אדם בחייו שיתכזה במותו ירגיש בלתי ספק
 צער ובזיון בנפשו החי, כי זה מתכונת תחי שישתוקק לנצחית ולא
 יחפוץ שדבר מתכונתו החיים יכלה פעם, אבל אם שאינם הפצים
 אבל החיים יודעים שימותו, ולולי ההרגל בידועה הזאת אשר טבע
 כל הרגל להפית הצער מעט היו מצטערים כל החיים על המות באופן
 גורא מאד, אבל ההרגל מסיר את הצער, אך לא הורגלו לחשוב שיתכזו
 לאחר מותם, וידיעה כזאת מצערת הרבה מאד להחי, וטבע האדם
 בחייו להשתדל שיגדל כבודו כיום המות יותר מיום הלידה, אבל במקום
 שיכול לצאת ע"י הבדיקה משפט צדק לאיש חי, ומכש"כ להתיר חבלי
 עגון, ומכש"כ הצלת נפשות אפילו בספק רחוק, פשוט שאין זאת בזיון
 החיים ולא מכיטים על זה כלל, ואין כלל דמיון לזה עם דיני דחית שבת
 שצריכים דוקא פקוח נפש ממש לפנינו.

(ד) ובוה תבין המוגיא דחולין שהבאתי בסעיף הקודם אות ג' על
 השאלה דמנ"ל דאולינן בתר רובה, אמר רב כהנא אתיא מהורג נפש
 דאמר רהמנא קטלית וליחש דילמא טריפה הוי אלא משום דאולינן
 בתר רובא, ואמר וכי תימא דבדקינן ליה ר"ל דלעולם לא הורגין את
 מהורג נפש עד בדקינן להנהרג דילמא טריפה הוי ולא הורגין את
 הרוצח עד שמוצאים כי לא ה' הנרצח טריפה מקודם, הא קא מינוויל
 ר"ל דמינוויל ע"י הבדיקה ואין לנוול את המת אלא ודאי לא בדקינן
 ליה, וככל זאת הורגים את הרוצח משום דאולינן בתר רובא, ומקשי
 וכי תימא משום איבוד נשמה דתאי גנווליה, אשר לכאורה כונת הקושיא
 לעולם דלא אולינן בתר רובא ואין הורגין את הרוצח אא"כ בדקינן את
 הנרצח דילמא טריפה ה' ואם שנינוויל משום איבוד נשמה דתאי
 גנווליה, וקושיא זאת אין לה שום פירוש אדרכא אם לא גינווליה לא
 נהרג את הרוצח אחרי דלא אולינן בתר רובא ואינו פקוח נפש יש
 פה שנינווליה להרוג איש על ידי גיוול זה וכבר עמד על זה הגאון בעל
 גודע ביהודה ז"ל מהדו"ת יו"ד סימן ר"י עיי"ש, אך תרצו שם דחוק
 ואתי מרחוק וכמעט לא מובן כלל וצ"ל מהגאון ר"י בכרך ז"ל
 בחולין שם.

אמנם לפי מ"ש נלע"ד שכונת הקושיא היא אחרת שאין ספק
 להתלמוד שלהלכה ודאי אולינן בתר רובא רק שואל, מנא הא מילתא
 דאמור רבנן זיל בתר רובא" הדבר אין ספק דאולינן בתר רובא שכן
 אמרו רבנן! אך השאלה היא מנ"ל זה? ואמרו החכמים השונים שם
 בסוגיא כל אחד מקור לזה ורב כהנא אמר דאתיא מרוצח נפש וע"ז
 מקשי הגמרא שממקום הזה שבאת לא תוכל ללמוד, ובודאי יש מקור
 אחר להתדבר שכל הראיה שהבאתיה הוא משום דאין לנוול המת
 והולכין בתר הרוב אולי גם אם הולכין אחר הרוב ג"כ בדקינן ליה
 אולי הוא טריפה דאין לנו להרוג איש מטעם אולינן בתר רובא אם
 אפשר לטיקם עלה דמילתא ע"י בדיקה כמו שנוהג המלכות היום לבדוק

כל גרצה ואם שננוול אבל משום אבוד נשמה דהאי לא ניזל פה בתר רובא וננווליה, וכיון שבין כך ובין כך צריכין למבדקיה לא יכול דבר זה להיות מקור להא דאמרו רבנן זיל בתר רובא ודו"ק. ולזה כיון לענ"ד גם הגאון רבינו גרשון מאור הגולה ז"ל שפי' וכי תימא משום אבוד נשמה, כלומר" משום דקטלינן הרוצח בדקינן ליה ואי טריפה הוא לא קטלינן הרוצח ואי לא קטלינן עב"ל כיון במלת, כלומר" זה לתרין קושיית הנוכ"י ז"ל, והבונה כלומר משום דקטלינן הרוצח בדקינן ליה אפילו אם תולכין אחר הרוב, וכן מצאתי להגאון הרש"ש ז"ל בהגהותיו שכתב ז"ל דה"ק שאפילו אם ניזל בתר רובא על כדתך צריך לנוולו ולבדקו טרם שנהרג הרוצח משום ושפטו העדה והצילו העדה, וא"ת כיון דע"כ בדקינן ליה לעולם ז"ל דלא אזלינן בתר רובא וניחש, אך מסיק הגאון הרש"ש ז"ל וכתב דלפ"ז משמע דבאמת צריך למבדקיה משום ושפטו העדה והצילו העדה וזה לא שמענו עב"ל, אמנם לענ"ד אין זה קושיא כלל, דכודאי אחרי שבכל התורה כלה אזלינן בתר רובא אין אנו מחויבים לבדקו מטעם ושפטו העדה שזה לא מקרי כלל אפשר למיקם עלת דמילתא בבדיקת שבעים טריפות, ויש טריפות הרבה אשר אדם יכול לחיות בהנה משום דאדם אית ליה מזלא ומסויעי ליה סמא וקמיע בדאיתא בשבת ג"ג ע"כ ובשרוב בני אדם אינם טריפות אין כפק כלל שתולכין אחר הרוב ולא בדקינן ליה כלל, אבל אם הרוצח טוען טריפה הרגתי שהרי יכול הוא בעצמו ללמוד על עצמו זכות בדאיתא בסנהדרין מ' ע"ב ואם הוא טוען טריפה הרגתי ודאי מחויבים למבדקיה, וכיון שיש אופן שמחויבין לבדקו הוא יטעון תמיד כן, וא"כ אין ראיה מזה דאזלינן בתר רובא וזה באמת הלכה מקוימת שאם הרוצח אמר שכרי לו שהיה טריפה כטריפה פלונית או פלונית צריכים באמת למבדק אחריה.

ובזה מדויק לשון הגמרא וכי תימא משום אבוד נשמה, דהאי ננוולין, אשר לשון, דהאי" מיותר שאם הו' זה מטעם פקוח נפש וספק נפשות כמו שהבין הגאון בעל נוכ"י ז"ל ומחתנו השואל שם, היה די לומר וכי תימא משום אבוד נשמה ננווליה, אמנם הקושיא היא באמת מצד הטענה כמו בטענת הלקוהות שאומרים, אנהנו" וזוי קא יהבינא, ר"ל לנו יש טענה של תביעת ממון ולא איכפת לנו על ניזול דידיה ומשפחתו כן יש להרוצח הנה טענה של אבוד נפש והוא טוען, אנה נפשאי קא יהבינא" לינוול ולינוול, וכודאי יש לו הצדק לנוולו ולהציל את נפשו, ואין זה כלל מטעם פקוח נפש וספק נפשות, שדין פקוח נפש וספק נפשות שדוחין את השבת יש להם הדינים שלהם, אבל פה היא דק מהמת כה טענה בא אשר גם בטענת תביעת כסף מהני, וכיון שיכול לטעון שננוולו אפילו אם אזלינן בתר רובא כבר אין ראיה כלל דאזלינן בתר רובא דילמא לכל חד וחד בדקינן שכל אחד יטעון כזאת, ומתרין דע"כ יש בדין הריגת רוצח ראייה דאזלינן בתר רובא שמא במקום סייף נקב הוי אשר מטעני' זאת א"א למבדק, וכיון שכן אין כודקינן עוד לשום טריפה אא"כ טוען שהי' לו טריפה פלונית ופלונית, ואם נמצא באמת אצלו טריפה זו פוטרין אותו כיון שהיא מהטריפות הידועות ולא נהרג איש מטעם אדם אית ליה מזלא.

(ה) ואחרי ידיעת הדברים האלה עלינו לבקש נקודות אחרות בשאלת נתוח המתים לא כלל אותן הנקודות שבקשו הרבנים שיהיו הכותבים ביגדיל תורה אשר נמשכו אחרי הנאון בעל נודע ביהודה והחתם סופר זכרם לברכה, ולא חדשו דבר בענין זה מה שלא כתבו שני הנאונים האלה זי"ע, אמנם כלם אהובים וכלם ברורים אך האמת אהוב יותר שכל שיש בו כבוד החיים או תביעות החיים אין כיוון למת, רק יש לחקור אם צורך ותועלת החיים יש לו ג"כ דין ככבוד או תביעת החיים, ופשוט שנתוח מתים אשר מתו בדרך הטבע ללמוד מלאכת וחכמת הנתוח בכלל אין בזה לא כבוד החיים ולא צורך החיים, ולא תביעות החיים, כי אחרי שיש די מחויבים מיתה למלכות שזה מותר לכו"ע כדאיתא בכבודות ד' מ"ה ע"א מעשה בתלמידיו של ר' ישמעאל ששלקו זונה אחת שנתחייבת שרפה למלך בדקו ומצאו בה מאתים וחמשים ושנים אברים אשר בלי ספק אחרי שמשרתי המלך שרפה לקחו תלמידיו ר' ישמעאל את גופה הנחרך ושלקו אותו להעביר כל הבשר ומנו את האברים שכשביל זה מספר שנתחייבה שריפה למלך, שלו היה אמר שנתחייבה מיתה למלך הייתי יכול להשוב שבשלו אותה חיה במצות המלך, אבל באמת היא נתחייבה שריפה ומשרתי המלך שרפה בחבילי זמורות כמנהגם זאה"כ לקחו תלמידיו ר' ישמעאל את גופה ללמוד ממנה נתוח האברים, ומפני זה במעשה דקליאופטרה מלכות אלכסנדרוס אי' שנתחייבו שפחותיה הריגה (נדה ל' ע"ב), ולא הודיעו איזו מיתה כי אין לנו שום ג"מ בזה אבל פה הודיעו שזו מיתה שריפה, להודיע שתלמידיו ר' ישמעאל בשלו אותה כבר אחרי שנשרפה; ומבני העמים יש שמוכרים עצמם לזה לנתחם אחרי מיתתם שלדידהו לא הוי מומא, ואדרבא יש אחדים מהם שהושבים עוד זאת לכבוד ולא ידיאל להביא תועלת לעולם, א"כ אין לנו לעשות זאת במתים יהודים החושבים זה לניזול ולפגם משפחה וכחיותם אינם חפצים בזה, אבל מי שמת מחמת מחלה אשר הרופאים עמלו ולא מצאו את רפואתו וחושבים שעל ידי הנתוח ימצאו את סוד המחלה להביא תועלת להאנושית בכלל ולהחולים המצפים לרפואה, וזו כדאי לא יוכל להעשות ע"י אחרים כי לא כל האנשי שונים במחלות הזאת ולמות תוצאות, ודאי צרכי החיים וצרכי הרבים הוא בלי ספק כאשר הכאתי בראשית דברי דעת הכמי הרפואה בזה מדברי הד"ר הנכבד וירא אלקים ות"ה מוהר"ר צבי איליוור ג"י, אך אם צרכי החיים וצרכי הרבים נקרא כבוד החיים ותביעות החיים שמכבטלים בשבילם איסור ניזול המת? זה שאלה אשר צריכה להתברר ע"י וכוה הכמים מיסודי התלמוד או ע"י העמדה למנין מב"ד הגדול שבארץ ישראל.

ואשר אחזה לי בזה יש בזה יסוד תלמודי והוא בהאיבעי אשר במגילה כ"ט ע"א על ברייתא דתנו רבנן בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש אין מדעין בהן בהמה ואין מוליכין בהן אמת הסים ואין מלקטין בהן עשבים ואם ליקט שורפן במקומן מפני כבוד מתים, אהייה אילימא אסיפא כיון ששורפן במקומן מאי כבוד מתים איכא אלא

תביעת הרבים על החיזוק שגרם בהשרצו את מלאכי מות וישלם הכוב
 ע"י אשר הרופאים ילמדו ע"י נתוחו את סבת המחלה ויועילו למצא
 מזור לאחרים, רופאי האיניווערוזיטעט נקראים לענין זה מפקחי הרבים
 ומוענים ברוי שיש ממה לתבוע חובת הרבים ויש להם רשות לתבוע
 זה במחלה מדבקת לא ידוע סבתה ואין איסור בזה משום ניוול המת,
 אפילו אין בהמחלה סכנות נפשות. ומכש"כ במחלה שיש בה סכנת
 נפשות להרבים שזה גם בשבת גדול מפקוח נפש, כי בדין פקוח נפש
 יש תנאים אם הפקוח נפש לפנינו או לא אשר האריכו בזה הרבנים
 בהיגדיל תורה להרחיב דברי הנוכ"י וההת"ס ז"ל, אבל אין זה בפקו"נ
 של רבים דאמר שמואל מכבין גחלת של מתכת (בשבת) ברשות הרבים
 צשביל שלא יזוקו בו רבים (שבת מ"ב ע"א), ומסקינן להלכה דבין של
 מתכת ובין של עץ מותר (או"ח סימן של"ה), דמלאכה שאינה צריכה
 לגופה פטור עליה, ורש"י ז"ל כתב על דברי שמואל אבל לא של עץ
 דאיסורו דאורייתא היא וחייב סקילה, רצונו לומר דאפילו באיסור
 דאורייתא כיון שאין בו חיוב מיתת כ"ד מותר גם פקו"נ רחוק כמו
 פה שלא יזוקו בו רבים שאין החולה לפנינו רק המזיק לפנינו, אשר
 לדעת בעל נוב"י ז"ל אין פקו"נ שאינו לפנינו דוחה אפילו איסור
 דרבנן, ומפני שהוא בזה רק מכח הסברא שא"כ יהי' כל מלאכת הרפואה
 שחיקת ובשול סממנים והכנת בלי איזומל להקזה יהיה מותר בשבת
 שמא יזדמן תיום או בלילה חולה, ומפני סברה זו הוא מחלק בין יש
 ספק נפשות לפנינו או לא, אבל כאשר המזיק לפנינו לחיזוק לרבים לא
 יוכל לדחות מכח סברה זו ואדרבא בפירוש אמר שמכבין גחלת ברשות
 הרבים וכל המזיקין נהרגין בשבת (שבת קכ"א ע"ב) ואין ספק שמוותר
 לרופא כאשר רואה באספקלריא שלו מקראבים של מחלות שוטמים
 שמוותר להרגן בשבת ע"י סמי מזור המכילים אותם ובפרט בשעת
 המגיפה שכודאי הם נקראים רצים אחרינו שאז גם דעת חסידים נוחה
 המנו, אפילו להשתדל למצא תחבולה איך להרוג אותם כי לא מצאנו
 ההבדל בזה, ולא שייך לומר בזה שלמתינהו לכלהו (שבת שם) שזה
 אמר רב הונא רק בזורתא שאינה רודפת אבל המקראבים וביהוד
 בלתי ידועים ומה רודפים ומכש"כ באיסור ניוול המת כחול שנקרא
 הרבים תובעים ממנו להעצר המגיפה אשר גם הוא פעל להתגברת
 והורשים הרבים להעצרה על ידי בדיקתו שאין כאן שום איסור להשתדל
 בהצלת הרבים ע"י נוולו וכאשר יאמרו על הרופא הלז שאין רוח
 חסידים נוחה ממנו נאמר לנו כרבה בר רב הונא שאותן חסידים אין
 רוח חכמים נוחה מהם (שבת שם).

(ו) עוד הרבו הרבנים ביגדיל תורה לסמוך על דברי הגאון בעל
 חתם סופר זצ"ל אשר חשש בזה משום לתא דאיסור הנאה, ובאמת לא
 שייך איסור זה רק לענין לקחת כסף עבור הנתוח שזה נקרא משתכר
 באיסורי הנאה, אבל מעולם לא שמענו איסור להתבונן על איסורי
 הנאה לידע מה הוא ומה חלקיו, וחז"ל הטיפו מוסר להמסתכל בכתב
 שתחת הדיוקנא ודיוקנא עצמת לא כש"כ, בכל זאת לא הזכירו שיהי'
 אסור להסתכל בהדיוקנא מטעם איסור הנאה ועל הקורא כתב שעל

